van een bijkomstig verschil, en raakt niet het woord dat hij spreekt.

Dat woord lijkt bij den oefenaar al wonderwel op het woord van den prediker; zóó zelfs, dat een enkele oefenaar die later bedienaar des Woords wierd, een enkel maal zijn vroegere *oefeningen* uit de portefeuille haalde, en nu nog eens als „dienst des Woords" gebruikte.

Het zal daarom geen overtollig werk zijn, zoo de *Heraut* dit punt eens nader uiteenzet, en duidelijk maakt, waarin het breed verschil tusschen beide gemeentelijke werkzaamheden bestaat.

Dit kan niet in één artikel.

Er zal dus een reeks artikelen over komen. Niet te veel opeens. Veeleer een langzame ontwikkeling, en die dáárom niet zoo kort kan zijn, omdat ze zal hebben aan te wijzen, én wat het wezenlijk karakter van den *dienst des Woords* én wat het wezenlijk karakter van de ware *oefening* is; en alzoo vanzelf worden moet een bespreking van geheel de vergadering der geloovigen.

Gunne men ons daarom, dat we ons voor ditmaal bepalen tot een enkele hoofdgedachte, die, diep ingeprent, vanzelf op het juiste spoor leidt: en de oefenaar zal doen zien, dat onze toeleg allerminst is, om zijn beteekenis te verkleinen, maar veeleer om hem af te brengen van het ijdel nabootsen der predicatie en hem een *meester in zijn eigen vak* te doen worden

Deze hoofdgedachte nu is, dat er, als de gemeente saamkomt, een *vergadering der geloovigen* MET HUN GOD wordt gehouden.

Dat laatste voegt men er gewoonlijk niet bij, en toch door dat weg te laten, bederft men alles.

Gelijk God in Israël een *Tente der samenkomst* had, d. w. z. een Tabernakel, waarin God tot zijn volk en met zijn volk saamkwam, zoo ook is nu elk Gereformeerd kerkgebouw een „Tente der saamkomst"; wat niet zeggen wil, waar *de gemeenteleden* saamkomen, zoodat de saamkomenden de geloovigen zijn; maar wel beduidt, dat er twee saamkomen, van de ééne zijde de Heere HEERE en van de andere zijde de gemeente.

De geloovigen vergaderen, en de aldus vergaderde geloovigen komen er met hun God saam, en komen er om hun God te ontmoeten.

Niet alsof Gods tegenwoordigheid aan die plaats of plaatsen gebonden ware. Dat weet een Gereformeerde wel beter. En daarom wijdt hij zijn kerkgebouw ook niet in, maar neemt het eenvoudig in gebruik.

Integendeel, men kan zijn God ontmoeten op de knieën voor zijn bed; men kan zijn God ontmoeten als men bidt met zijn gezin; men kan zijn God ontmoeten als men met vrienden saam is, of uitgaat op den weg.

Maar wat men alleen in het kerkgebouw kan is zich als gemeente, *als vergadering der geloovigen* voor zijn God stellen.

Want natuurlijk, dit hangt af van de saamroeping.

Stel er is een schoolvereeniging, die uit 100 leden bestaat. Dan kan natuurlijk die vereeniging alleen vergaderen als ze door het bestuur is opgeroepen. Want al waren bij zekere gelegenheid toevalligerwijs 90 van deze leden ergens bijeen, dit zou nog volstrekt geen »vergadering" geven, zoo ze niet vooraf waren saamgeroepen. En omgekeerd, al komen er morgen maar 30 van de 100 leden op, zoo ze wettig zijn saamgeroepen, is het een wettige vergadering.

Heeft dus een kerk 500 leden, en komen er op zekeren dag 400 leden saam, *zonder* wettig saamgeroepen te zijn, zoo is het *geen* „vergadering der geloovigen", maar een *toevallig* bijeenzijn van eenige geloovigen. En omgekeerd, zoo morgen een wettige vergadering der geloovigen is opgeroepen, dan is en blijft het een „vergadering" ook al komen er maar 50 van de 500 op.

De geloovigen staan niet los op zich zelf, maar zijn leden van een kerk. Die kerk heeft een wettig, door God verordend bestuur in haar *kerkeraad*. En nooit kan er dus een „vergadering der geloovigen" zijn, tenzij de kerkeraad de gemeente opriep. Niet een der broederen kan dit doen. En ook de predikant niet. Alleen de kerkeraad is hiertoe bevoegd.

Maar *riep* de kerkeraad saam, dan *is* er ook een „vergadering der geloovigen"; onverschillig of velen of weinigen aan die oproeping gehoor gaven.

En hieruit volgt dus, dat ge die ontmoeting met uw God, die zijn saamkomen met zijn volk is, alleen in zulk een wettige „vergadering der geloovigen" genieten kunt. Nergens anders, alleen daar.

Dientengevolge komen dus in zulk een vergadering saam, eenerzijds *God de Heere*, en anderzijds *zijn volk*, saamgesteld uit de „geloovigen" met hun zaad.

Doch juist hieruit worden dan ook drie mogelijkheden geboren.

Immers nu kan één van deze drie plaats grijpen.

Of, dat God spreekt tot zijn volk.

Of, dat God wordt aangesproken door zijn volk.

Of eindelijk dat in het volk de ééne broeder tot den anderen broeder spreekt.

Prent u dit nu wel en diep in, en ge zult opeens de zaak doorzien.

Drie mogelijkheden. God spreekt tot de geloovigen. De geloovigen spreken tot God. Of de geloovigen spreken onder elkander.

Gods spreken nu tot zijn volk gaat op drieërlei wijs: Inwendig door den Heiligen Geest. Uitwendig door den dienst des Woords. En zinbeeldig door de Sacramenten.

De geloovigen spreken tot God: ten eerste in hun gebeden, en ten tweede in hun lofzangen.

En de geloovigen spreken tot elkander: ten eerste in het vermanend lied, zooals: „Komt, maakt God met mij groot"; en ten tweede in de oefening.

Zoo loopt alles natuurlijk, Zoo is de indeeling geheel doorzichtig. Zoo zijn de grenzen vanzelf afgebakend. Zoo wordt alle verwarring te eenen male onmogelijk.

God spreekt tot zijn volk in den *dienst des Woords*.

Het volk spreekt tot zijn God *in de gebeden*.

Het volk vermaant *zichzelf* in de oefening.

In den dienst des Woords zwijgt de gemeente en spreekt God alleen. In het gebed luistert God en spreekt de gemeente. In de oefening spreekt de gemeente voor Gods oog zichzelf toe.

Het is dus alleszins denkbaar, dat er eerst zij dienst des Woords, dan de dienst der gebeden, en dat dan de oefening volgt en er bij komt.

Dit is zoo eenvoudig, dat een kind het vatten kan. En zoo elk predikant en elk oefenaar dit nu maar eens voorgoed in zijn ziel opneemt, zal de predikant nooit meer oefenen, en de oefenaar nooit meer predikant spelen.

En de gemeente Gods zal niet meer slingeren tusschen het een en het ander, maar van den predikant meer *dienst des Woords* verlangen, en van den *oefenaar* niet anders dan broederlijke toespraak en vermaan.

KUYPER.

Uit de Pers.

Niet onbelangrijk is wat de *Hervorming* over *Separatie en Doleantie* zegt, in verband met Piersons biographie van kardinaal Newman.

Op onze tafel nu lagen dezer dagen twee geschriften van kleinen omvang en over verschillende onderwerpen Toch kunnen ze hem, die ze ter hand neemt elk op zijne wijze, eenzelfden dienst bewijzen dezen namelijk, van hem te kunnen inwijden in den gedachtengang van menschen, die op een geheel ander standpunt staan, dan hij zelf inneemt.

Wij bedoelen de aflevering van »Mannen van beteekenis" door Dr. Pierson aan Kardinaal Newman gewijd en het vlugschrift van Dr. Kuyper: Separatie en Doleantie.

Beide geschriften wedijveren met elkaar in keurigheid van vorm en, wie althans in de onderwerpen, die ze behandelen, belang stelt leest ze in één adem uit. Dat van Dr. Pierson heeft zeker dit vóór dat zijn beteekenis voor onzen tijd meer voor de hand ligt. Newman heeft, zooals Pierson op het einde zegt het Catholicisme verdedigd uit het oogpunt van zijn ethische beteekenis gelijk Chateaubriand in het aesthetische zijn aantrekkelijkheid vond en Lamenais het uit wijsgeerig en staatkundig oogpunt verdedigde »Theologie metafysika, staatkunde, zelfs esthetiek in den overgeleverden zin van het woord, wijken thans terug, opt onze aandacht geheel vrij te laten voor de waardeering van den mensch als zedelijk wezen, en voor de vraag, wat deze waardeering vordert van allen die denken en gevoelen". Wat nu een man als Newman ons in dit opzicht te zeggen heeft ligt ons zeker nader dan de oud-gereformeerde onderscheidingen omtrent kerkwezen en kerkbestuur. Als Newman spreekt, luisteren wij naar een Catholiek, maar een die leeft in onzen tijd. Spreekt Voetius dan leven wij een paar eeuwen terug en gelukt het althans ons niet de beteekenis van den oud gereformeerden gedachtengang op dit punt voor het ethisch leven van onzen tijd te verstaan, en dus te waardeeren; zij zal voor Dr Kuyper wel bestaan, maar in dit geschrift althans treedt zij niet aan het licht

Natuurlijk.

Zoo onzerzijds b v. het *Werk van den Heiligen Geest* ware genomen, en daarnaast een vlugschrift van *Newman* over een splinterige quaestie van kerkrecht ware gelegd, zou dit ethisch belang *wel* bij ons, en omgekeerd *niet* bij Newman zijn uitgekomen.

Dit zegt dus niets.

Maar dan heet het over *Separatie en Doleantie* zelf:

Uit Pierson's geschrift nu kan men leeren, hoe een man van verstand en doorzicht, en met een hart er bij, als hij Roomsch is, het R. Catholicisme verdedigt. Ons dunkt het beter een tegenstander te schatten op den prijs dien hij waard is dan hem te onderschatten beter, omdat het meer met de billijkheid strookt, maar ook omdat het verstandiger politiek is.

Een dergelijken dienst bewijst ons op zijn eigen manier Kuyper's geschrift.

Hoe is 't toch mogelijk, dat een verstandig man zich bij de doleerenden voegt? — zoo vraagt menigmaal de vrijzinnige. En wij vreezen, dat er maar zeer weinigen onder de vrijzinnigen — en ook onder de niet doleerende orthodoxen zijn die het »doleeren" verstaan; die eenigszins kunnen vermoeden, hoe het de slotsom zou kunnen zijn van iets wat op redeneering gelijkt.

»Separatie en Doleantie" zal het hun kunnen leeren. Wel zullen zij eenige moeite hebben om de uiterst scherpzinnige dialectiek te volgen, niet omdat ze onduidelijk is; integendeel ze is klaar en doorzichtig als kristal; maar omdat ze uitgaat van gegevens en loopt over onderscheidingen die hem om geen andere reden belang kunnen inboezemen dan omdat er Nederlanders zijn, die er zich mede bezighouden en voor wie ze van gewicht blijken te zijn. Doch ook als de lezer, die wij ons denken, tot de voor elken oningewijde verbazingwekkende uitspraak van Dr Kuyper komt, dat Dr. Vos en Ds Hogerzeil en de andere predikanten en gemeenteleden te Amsterdam, die niet met de doleantie meededen zich van het bestaande kerkelijk instituut hebben afgescheiden en door het feit reeds dat zij niet meegingen, een nieuw synodaal instituut hebben in 't leven geroepen, dan zal hij die uitspraak volkomen weetig en natuurlijk vinden. Wij erkennen, uit het verband gelicht en op zich zelf genomen, is het een bewering die gemeenzaam gesproken, iemand draaierig zou kunnen maken; maar daar, in dien gang der redeneering in den oud gereformeerden gedachtenkring, spreekt zij van zelf: alles sluit hier als een bus.

Gij zegt: het wil er toch bij mij niet in, — wij zeggen dat ook; maar dit is de vraag niet. Niet de vraag is het of Newman u van de waarheid van het R. C. niet of Kuyper u van de waarheid der doleantie overtuigt de vraag is, hoe zij zichzelven overtuigen van de waarheid van hun standpunt

En nog eens: een voordeel schijnt het ons, in meer dan één opzicht, den tegenstander te leeren kennen zooals hij is, wanneer hij zich voordoet op zijn best en zich toont in zijn kracht.

Dit waardeerend oordeel nu dunkt ons merkwaardig, én om de bekentenis, die het inhoudt, én om de consequentie, die er uit volgt.

Deze bekentenis toch is, dat zelfs de redactie van de *Hervorming*, eer ze deze brochure las, nog nimmer recht het wezen en streven der Doleantie had begrepen.

En de consequentie is, dat waar reeds de *Hervorming*, een theologisch blad, ons zoo volstrekt *niet* begreep, dit nog minder het geval kan geweest zijn met de leden der rechterlijke macht, die ten deze te oordeelen hadden; en dat derhalve de geslagen vonnissen niet die *zedelijke* waarde bezitten, die alleen bij genoegzame kennis van de zaak, waarover men te oordeelen heeft, bestaanbaar is.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

De diakenen der Ned. Ger. Kerk te Den Helder, verzoeken belanghebbenden beleefd, alle stukken de diaconie betreffende, te willen zenden aan haren scriba,

A. ADRIAANSE,
Helder.

Vergadering der classis Dordrecht op Donderdag 6 Nov. te Zwijndrecht

De vergadering wordt geopend door Ds. Knol, die daarna Ds Van Schaik van Nieuw-Lekkerland, voor 't eerst ter classis-vergadering, hartelijk welkom heet.

Het Moderamen wordt saamgesteld uit: Ds. Rudolph, Praeses, Ds Fernhout, Scriba, en br. van Ostende, Assessor.

Aan gedeputeerde Diakenen wordt bevoegdheid gegeven tot alle handelingen, behalve tot stemmen.

Naar aanleiding van eene ingekomene missive van de Deputaten Synodi voor de Proceskosten, wordt besloten, uit aanmerking van de finantieele draagkracht veler kerken, dat de kerken dezer classis, ter uitvoering voor het desbetreffende Synodale besluit (vertegenwoordigd zijn 13 kerken door 19 afgevaardigden met keurstemmen) éénmaal, zoo mogelijk tweemaal, 's jaars eene collecte voor de Proceskosten zullen houden.

Onderscheidene rapporten worden ontvangen en behandeld.

Bij het onderzoek naar art. 41 D. K. wordt aan sommige kerken op haar verzoek advies gegeven.

De *Zuid-Holl. Kerkbode* wordt aangewezen als het officieele orgaan der classis

Besloten wordt dat voortaan geene vacante kerk in deze classis een vasten oefenaar zal mogen benoemen en aanstellen dan met voorafgaande goedkeuring der overige kerken.

Aan Ds. Rudolph wordt, op zijn verzoek, wegens zijne aanneming van de roeping voor Leiden's kerk, onder dankbetuiging voor zijnen ijver en toewijding, gedurende zijnen dienst in deze classis, eervol ontslag verleend.

Een voorstel, dat geen der kerken voortaan meer collecteere voor een of meer noodlijdende kerken afzonderlijk, maar dat ze de opbreugst der collecten opzenden naar Deputaten Synodi, wordt aangenomen.

Ds Fernhout wordt gekozen tot Actuarius. De consulentschappen en vacaturediensten worden geregeld.

De volgende vergadering zal, D. V., gehouden worden te Dordt; de kerk van Dordrecht zal haar bijeenroepen.

Ds. Fernhout sluit de vergadering met dankzegging.

K. FERNHOUT, *Scriba.*

De ondergeteekende verzoekt dat voortaan alle stukken voor de classis Dordrecht, worden opgezonden aan zijn adres.

K. FERNHOUT.
Dordt. Blauwpoortplein.

Buitengewone vergadering van de classis Dokkum op 20 Nov. 1890.

1. Ds. De Groot, fungeerende als praeses geeft op te zingen Ps. 86:6, leest hierop 1 Thess. en gaat voor in dengebede.

2. Uit 't onderzoek der geloofsbrieven, opgedragen aan de broeders Ds. Zijlstra en E. Elzinga blijkt, dat 19 kerken 34 broeders met keurstemmen hebben afgevaardigd.

3. Voorlezing en goedkeuring der acta van de vorige vergadering.

4 Benoeming van een scriba voor deze vergadering.

5. Punt 1 van de kerk van Reitsum wordt besproken en naar aanleiding hiervan besloten tot de Prov. Synode te komen met dit voorstel: De Prov. Synode zoeke zich op de hoogte te stellen van den geestelijken toestand van Frieslands Zuid-Oosthoek en neme dienovereenkomstig maatregelen ter bearbeiding.

6 Punten 2 en 3 van de kerk van Reitsum neemt de classis over voor 't agendum der a.s. Prov Synode

7. Punt 4 van de kerk van Reitsum wordt besloten aldus op genoemd agendum te plaatsen: »Hoe heeft een kerk te handelen met personen, die zich bij haar aanmelden, met 't doel om op 't gebied der zending den Heere te dienen?

8 Ds. Zijlstra sluit deze morgenzitting met dankzegging; hierna pauze; de namiddagvergadering wordt na 't zingen van Ps. 81:12 geopend met gebed bij monde van Ds. Maan.

9. De classis besluit punten 1 en 2 van de kerk van Buitenpost op te zenden voor 't genoemd agendum, met het in die punten bedoelde uit de *Heraut*nummers van 14 Sept en 2 Nov. 1890 ter toelichting.

10 Punten 3 en 4 van de kerk van Buitenpost worden door de classis overgenomen voor de a.s. Prov. Synode.

11. Naar aanleiding van het punt van de kerk van Akkerwoude wordt aan Ds. Ploos van Amstel ven Reitsum opgedragen, volledige inlichtingen te vragen over de te houden collecten voor »hulpbehoevende kerken' aan 't adres van Ds. Feringa, scriba der laatstgehoudene »Voorloopige Synode".

12. Besloten wordt de a.s. gewone vergadering der classis in plaats van op 18 Dec. te houden, op 11 Dec. a.s., en alzoo deze te combineeren met de te houden buitengewone vergadering ter behandeling van 't agendum der a.s. Synode

13. De classis besluit deze reeds vroeger daarvoor bestemde vragen ter a.s. Prov. Synode te brengen:

a. Zijn de kerken altijd gehouden aan de historische grenzen?

b. Welke tucht kunnen de kerken uitoefenen over de doopleden?

14. Tot deputaten met hunne secundi worden gekozen de broeders: Ds. Ploos van Amstel van Reitsum, sec. Ds. Zijlstra; Ds. De Groot, sec. Ds. Maan; S. J. Zuidema, sec. J L. Steegstra; P. Brouwer, sec M v. d Laan.

15. Sluiting der vergadering. Ds. J. J. A. Ploos v. Amstel gaat voor in dankgebed.

De scriba voor de vergadering,
L. J. VISSER.

Buitenpost, 22 Nov. 1890.

Zending.

Uit onde dagen.

VERDERE POGINGEN.

IV.

Zijn beschouwing over den Zendingsarbeid in vroeger eeuwen voortzettend, komt Ds. Storrow tot Hindostan of Indië.

Ook hier waren, volgens de getuigenis van den Brit, gelijk op Ceylon, de Nederlanders weer de eersten. Reeds in 1630 konden zij wijzen op een Christelijke gemeente van inlanders te Poelikat, 25 mijlen ten noorden van Madras. Deze gemeente was kort te voren gesticht, al ontbreekt daarvan nauwkeurige aanwijzing. Wel weet men dat Ds. Baldes, eender uitnemendste en meest begaafde Nederlandsche predikanten op Ceylon, in 1660 naar Negapatnam ging, op de kust van Coromandel, om daar het Evangelie te prediken. Op hem volgde Nathanael de Pape, die met vrij goeden uitslag op dezelfde plaats arbeidde.

Voorts werkte de Luthersche Zending uit Duitschland en Denemarken in Indie lang nog vóór Engeland daar begon. Koning Frederik IV van Denemarken komt de eer toe, dat hij in Indië een Zending begon met een vast doel en op degelijke en proefhoudende wijs.

Geheel anders, al kwamen zij uit dezelfde streken, was de poging door den Noorschen predikant Hans Egede en zijn edele vrouw gedaan.

Elf jaar lang hadden zij met allerlei tegenwerking en ontmoediging te kampen, eer het hun gelukte, zich den weg te zien geopend naar — het onherbergzame Groenland Eindelijk gelukte het in 1751. Twaalf jaren later volgden de twee Hernhutters Matheus en Christiaan Stach. Zij zett'en zich neer in dieselfde woeste streken en werden na een jaar door nog twee geloofsgenooten gevolgd. Vijftien lange jaren hield Egede heldhaftig vol ten spijt van het ruwe klimaat, gebrek en 't ongeloof des volks. De beide Stachs en hun makkers leden nog meer dan hij. Soms hadden zij maar één stel kleeren Eilendige hutten waren hun woningen. Zij moesten zelf zwaar werken om het bijna oneetbare voedsel te verkrijgen en verkeerden vaak in gevaar Eindelijk droeg hun werk zooveel vrucht als zulk een arbeidsveld kon opleveren. Maar van meer beteekenis nog was de belangstelling door hun geloovig volhouden algemeen in de zaak der zending gewekt.

Over het algemeen kan aan den ijver en de trouw in den Zendingsarbeid betoond door de betrekkelijk zoo kleine Moravische broederschap niet te groote lof worden gegeven. Zij heeft letterlijk overal gearbeid, tot in de meest onbegeerlijke plaatsen.

De welbekende Zinzendorff zag, toen hij zich aan het hof van koning Christiaan IV van Denemarken, te Kopenhagen bevond in 1731 twee inboorlingen van Groenland. Zij waren reeds Christenen en gedoopt door Ds. Egede. Ook vernam Zinzendorff van een neger, dat vele slaven in West-Indië verlangden met het Evangelie te worden bekend gemaakt. Dit deed hem besluiten te doen wat in zijn vermogen was. De gemeente der Hernhutters bestond toen uit slechts een zeshonderd personen en deze waren voor 't meerendeel arm en verkeerden in treurigen toestand, wijl zij pas voor de vervolging uit hun vaderland de wijk hadden moeten nemen. Toch besloot reeds in het volgend jaar deze kleine gemeente twee der hunnen naar St. Thomas in West-Indië te zenden.

In 1733 gingen weder twee zendelingen naar Groenland en in den korten tijd van acht of negen jaren gingen er Evangelieboden uit naar St. Croix, Berbice, Noord-Amerika, Suriname, Lapland, Tartarije, Gunea, de Kaap de Goede Hoop en het eiland Ceylon, kortom naar alle deelen der heidenwereld.

De gevolgen van dezen onbaatzuchtigen ijver, die nooit verflauwd is tot op den huidigen dag, hebben zich allereerst getoond op de zendingsvelden zelf Men denke slechts wat onze kolonie Suriname zijn zou zonder den arbeid der Broedergemeente die er grootendeels, zoo niet geheel 't Zendingswerk verricht. Maar bovendien hebben de Hernhutters den zendingsijver van anderen geprikkeld en tegelijkertijd aangewezen hoe die ijver zich 't meest practisch uiten kon.

Men kan veilig zeggen dat de invloed en het voorbeeld der Moravische broeders krachtig heeft meegewerkt tot de stichting der groote Zendingsvereenigingen in Engeland op het einde der laatste en in 't begin dezer eeuw. De Hernhutters arbeidden voor de inboorlingen van Noord-Amerika, de slaven van de Vereenigde Staten en West-Indie, en zoo wekten zij tot navolging op bij hen die in deze landen heerschten De uitkomst bewees het.

Naast den arbeid van zoovele volken mag ook die van het Anglo Saxische ras, dat thans onbetwistbaar 't meest voor de zending doet, niet vergeten. Ook daarvan ging reeds in vorige eeuwen meer kracht uit dan men veelal vermoedt.

De mannen, die in de dagen van Elizabeth en de Stuarts de grondslagen legden tot Engelands trotsch overzeesch rijk, hadden zeker allereerst wereldlijke bedoelingen, doch de geestelijke waren hun daarom niet vreemd Nieuwe landen te ontdekken, met reeds ontdekte aan de gehate Spanjaarden en Portugeezen te ontwringen, dat was allereerst hun streven. Maar dezelfde ijver, die de vijanden bezielde tot verspreiding van het Pausdom, werd ook gevonden bij hun tegenstanders, in betrekking tot het Protestantisme. De feiten bewijzen hoe hun ijver niet slechts een politiek doel had, maar tevens vol was van godsdienstige en loffelijke drangredenen

Onder Eduard VI, in 't midden der 16de eeuw, werd onder Willoughby een vloot uitgezonden om een noord-oostelijke doorvaart naar China te ontdekken. Merkwaardig zijn de bevelen, die de koning hem meegaf. Er mocht op de schepen niet gevloekt, gespot of vuile taal gesproken worden. Dobbelen en kaartspelen was verboden. Gebeden en godsdienstoefeningen moesten elken morgen en avond op elk schip plaats vinden. Alles moest geschieden »niet alleen uit plicht en geweetensdrang jegens God", maar als een voorbeeld voor hen, die zij in »verre landen" mochten ontmoeten, opdat zoo »vriendschap mocht ontstaan tusschen alle menschen en een iegelijk trachten allen goed te doen".

HOOGENDIJK

Buitenland.

Duitschland. Pastor Lenk's afscheid van de Saksische landskerk.

De heer Heinze Lenk, predikant te Böhlen bij Leipzig, heeft den band met de Saksische landskerk losgemaakt, om over te gaan tot de Luthersche Vrije kerk. Hij schrijft: »Nadat ik reeds sedert vele maanden in den »Pelgrim uit Saksen" onder de rubriek: »Uit wereld en kerk" meermalen er op gewezen heb, dat den Luthersehen in Saksen, die aan hunne belijdenis trouw willen zijn, niets anders overblijft, als om de landskerk vaarwel te zeggen, omdat de valsche leer in haar de overhand heeft gekregen, en om zich bij de Evangelisch Luthersche Vrije kerk, als de ware rechtgeloovige kerk, te voegen, heb ik nu zelf dezen in Gods Woord bevolen stap gedaan" Opmerkelijk is het dat de »Pelgrim uit Saksen" met geen enkel woord melding maakt van hetgeen een der medearbeiders gedaan heeft. Zou de redactie het in dezen met den heer Lenk eens zijn, maar het nog niet aandurven om daarvoor uit te komen? Wij zouden het denken. Velen in de landskerk hebben geen vrede met den bestaanden toestand. Een predikant schreef: »Wij weten zelve niet, of wij er zoozeer om zouden treuren, wanneer onze landskerk den weg van alle vleesch gaat," al ging hij er nog niet toe over om aan die kerk een afscheidsbrief te zenden.

Pastor Lenk heeft eene schriftelijke oproeping tot alle »rechtschapen" Lutheranen gericht om hen uit te noodigen het door hem gegeven voorbeeld te volgen. In dit geschrift gaat hij uit van de klacht van Jeremia, hoe het oude en het nieuwe volk van God door zijne verstoktheid voor het eindgericht rijp geworden is; dat de Heere Christus aan zijne gemeente het zuivere Evangelie heeft toebetrouwd; dat er slechts eene goddelijke waarheid is en er ook slechts een waar geloof en een ware geloofsleer zijn kan; dat de zuivere geloofsleer in de belijdenisschriften der Luthersche kerk is uitgedrukt; dat de Luthersche kerk zorgvuldig daarvoor heeft te waken, dat niet een leeraar en prediker tegen Gods Woord en de belijdenisschriften der Luthersche kerk leze of predike, wijl de valsche leer van een leeraar of prediker aan de geheele kerk schade doet; dat op de geheele gemeente Christi de liefdeplicht rust over de reine leer van het Evangelium te waken.

Het bestuur door den vorst des lands over de kerk uitgeoefend, heeft, tegen Gods Woord, de uitoefening van de plicht om voor de reinheid der leer te waken, op zich genomen, terwijl door pastor Lenk verklaard wordt, dat het »landsheerlijke regiment" dit gedurende drie eeuwen getrouw gedaan heeft. Het is volgens ons te betreuren, dat deze uitdrukking in het stuk van genoemden predikant te lezen staat, want nu zeggen de tegenstanders der vrije kerk: hoe onkundig is de man die voor anderen als leidsman wil optreden!

Het is niet te ontkennen, dat juist in de Saksische landskerk het vulgaire rationalisme zijn triumfen gevierd heeft, nu een eeuw geleden. Het was de tijd waarin de z. g. leeraars op Kerstmis spraken over stalvoedering en bij het Paaschfeest over het nut van een flinke wandeling, terwijl niet bekend is, dat het kerkbestuur ooit daartegen is opgetreden.

Maar al is het geschrift van Lenke uit een historisch oogpunt zwak te noemen, als hij spreekt over den toestand gelijk die op den huidigen oogenblik bestaat, is het anders en moet ieder onpartijdige toestemmen, dat de landskerk in dezen tijd dienaren heeft die op de meest schaamtelooze wijze de belijdenis hunner kerk bestrijden, zonder dat zij door het landsheerlijk bestuur ook maar deswege worden vermaand.

Wij verheugen ons over het in het licht verschijnen van het getuigenis van pastor Lenk, omdat het een protest is tegen de heerschappij, die de vorst des lands als zoodanig over de kerk uitoefent, hetgeen in strijd is met Gods Woord en omdat de schrijver den nadruk legt op het ambt der geloovigen, ook al noemt hij de zaak niet met dezelfde woorden Dit neemt echter niet weg, dat ons niet gebleken is, dat pastor Lenk, vóór dat hij aan de landskerk zijn scheidbrief zond, alles wat mogelijk was in het werk gesteld heeft om tot een beteren staat van zaken te geraken Separatie is toch eerst dan geoorloofd, als alle wegen om zonder scheiding tot reformatie te komen, zijn afgeloopen, zonder het gewenschte doel te bereiken. Ook hebben wij noode in het geschrift van pastor Lenk gemist de aanduiding, dat de schuld van den jammerlijken toestand der kerk in de eerste plaats bij de belijders des Heeren in Saksen te zoeken is. Maar als pleidooi voor de Vrije kerk en als protest tegen de overheersching der kerk van de zijde der overheid, heeft de »oproeping" van den Lutherschen leeraar ongetwijfeld beteekenis.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

De predikantsdochter.

»Eenmaal geboren, tweemaal gestorven; tweemaal geboren, eenmaal gestorven."

Deze vreemde en treffende woorden hoorde Lina van de lippen van een predikant, in de kleine kerk van het dorp, waar zij des zomers een poos logeerde. Den dominé kende zij heel goed, want hij had haar reeds vaak bezocht

»Zou dat waar zijn?" vroeg Lina zich zelf af, terwijl zij haar groote, bruine oogen op het gelaat van den spreker gevestigd hield. Wat hij verder zeide, hoorde zij niet. Zij zat verlegen en ongerust, in gedachten verzonken. De Heilige Geest sprak tot haar, en voor Hem zwegen alle andere stemmen.

Lina was de dochter van den predikant, goed onderwezen: gaf onderwijs op een Zondagsschool, en hielp ook wel bij het armenbezoek. Zij was beschaafd en vriendelijk en nog veel meer. Maar op dezen avond kwam zij voor het eerst van haar leven te staan voor de ontzaggelijke, plechtige vraag: »Ben ik wedergeboren?"

Dat is vreemd, zult gij misschien zeggen; zij was toch een Christenmeisje, en zoo werkzaam,

Wat zal ik u zeggen. Lina wist zeer veel betreffende den Heere Jezus, doch had zeer weinig kennis aan Hem zelf. Zij had zoo lang geleerd te midden van vergaderingen, bidstonden en een omgeving die van Gods geest was vervuld, dat zij even als zooveel anderen, nooit een oogenblik had getwijfeld, dat het goed met haar stond en zij evenzeer goed een Christin was als iemand anders De vrome omgeving waarin zij leefde was oorzaak, dat zij meende dat het »wel" met haar was (zoo als zij het noemde) en belette haar te ontdekken hoezeer ook zij behoefte had om »wedergeboren" en »verlost" te worden, evenals of zij een dier goddelooze, onwetende straatkinderen geweest ware, opgevoed was zonder kennis van iets dat goed of naar den wil des Heeren was, onder welke zij arbeidde.

»Ik moet trachten te weten te komen of ik wedergeboren ben" zeide zij tot zich zelf. Wist ik maar wie mij dit kan zeggen."

Den geheelen volgenden dag werd haar wensch niet bevredigd en gevoelde zij zich bedroefd. Zij wenschte van ganscher harte dat zij iemand had om er over te spreken. Maar vergeefs!

Vader en moeder zouden alles er voor ge-